

Dr. Fran Windischer

Zadeve naše trgovine

Iz predsednikovega govora na občnem zboru trg. društva Merkur za Slovenijo.

Že več let niso vsčene

prilike v naši domači trgovini

in tudi za preteklo leto žal ni mogoče trditi, da so se izboljšale gospodarske razmere v trgovini. Položaj je negotov in je trgovanje težavno tako za trgovca na debelo kakor za trgovca na drobno. Gmolni položaj trgovstva je oslabil. Mnogo samostojnih trgovcev je zapadlo gospodarski smrti. Število konkurzov je še jako visoko. Mnogi pridni stari gospodarji so prišli v plačilne težave ter morali iskati poravnave za svoje obveze. V trgovini na debelo je treba velike previdnosti, pa navzlic temu ni mogoče ogniti se mnogim izgubam. Položaj trgovca na drobno je neugoden. Število novih trgovin se množi, kupovalna sila odjemalcev v mestih kakor na deželi pa močno pada, ker mora tako naš kmetovalec kakor javni in zasebni nameščenec najskrbnejše obračati svoje pičle dohodke. Ob veliki denarni suši svet skrbno ravna z denarjem in kupuje samo najpotrebnejše. Pri tem je dejstvo, da treba prodajati mnogo blaga tako v oblačilni kakor v hranilni stroki na upanje in obroke. Zadolževanje raste in število listih, ki v gotovini plačujejo, postaja vedno manjše. V trdih prilikah in ob slabih kupčijah je neogibno treba štediti, pa se kot usedlina vseh teh neugodnih gospodarskih razmer občuteva

značna brezposelnost

prav neprijetno. Število listih, ki službe in mesta iščejo, je dokaj večje nego število razpoložnih mest in služb. Mnogo pridnih in večjih nameščencev prihaja tako v neblag in skrbipoln položaj, ki se žalibog jasno dovolj vidi pri naši posredovalnici služb. Pomanjkanje služb in mest je pojav, ki se po vojski pojavlja ne samo pri nas. Prilike so se proti predvojnemu časom bistveno izpremenile. Slabi položaj vpokojencev, ki prejemale le skromne in nezadostne pokojnine, bridki položaj številnih reducirancev, katerih število vedno narašča, privaja do tega, da je borba in tekmovanje za mesta in službe v privatnih podjetjih mnogo ostrejša v naših dneh, kakor smo je bili prej vajeni. Civilni in vojaški vpokojenci so bili prej dobro ali vsaj zadostno preskrbljeni in so se redko potegovali

za službe in postranski zaslužek. Dandanes imamo iz znanih razlogov dovolj razmeroma mladih vpokojencev in mnogo reducirancev, ki se vsi oglašajo kot tekmeči na trgu za službe in mesta. Ta pojav prav bistveno učinkuje na razmere in ostri položaj. Predrugačile so se tudi prilike za žene, kajti število ženskih uslužbenk tako v javnih kakor v zasebnih službah je močno naraslo in še narašča, pa je na ta način število interesentov za privatne in javne službe jako poskočilo v breme moških interesentov. Nujno želimo, da se

položaj državnih in javnih nameščencev

izboljša. Le tako je mogoče dobiti dober uradniški ustroj. Le pod tem pogojem je mogoče misliti, da postane služba pri državi zopet vabljava za spretno in darovite ljudi, sicer je državi v največjo škodo, ako vse, kar je darovitega in sposobnega, stopa v zasebne službe in proste poklice, dočim si mora državna uprava pomagati z onim, kar drugod ne najde mesta. Slaba za državo, ako si mora pomagati samo z duševnimi poberovci! Državna uprava mora trpeti neposredno in posredno, ako so v trdi borbi, ki se razvija vsak dan za pride in koristi, na njeni strani slabiči, na strani zasebnikov s svojimi interesi pa samo spretno, umne in vešče glave. Država treba za svojo upravo talentiranih ljudi in jih more dobiti samo, ako jim nudi v gmočnem in moralnem pogledu primerno in vabljivo ekzistenco.

V naši javnosti se zadnja leta mnogo govori o nemoralnosti, ki je zašla v naše javno življenje, o takozvani korupciji, o kateri trdijo, da se je razpasla prebujno med našim uradništvom v golovih strokah uprave. To je veliko zlo na sebi, ker hrpi s tem naše prizadevanje, da konsolidiramo čimbolj svojo mlado državo, zlo pa je tudi zategadelj, ker prihajamo v širnem svetu na slab glas, kar je jako škodljivo za nas kot narod v moralnem pogledu, pa tudi v gmočnem pogledu, zakaj kulturni narodi se branijo sklepati kupčijske posle z državljani takih držav, v katerih se je razjedla črvivost. Naša korist in naš trud bodi, da ozdravimo oni deli naše uprave, ki so bolni na tej kužni bolezni. Zlasti trgovski in obrtniški krogi imajo največ koristi od tega, da je državna uprava čista in dobra. Mislimo, da je prav, da tudi mi na svojih zborih poudarjamo potrebo čiste in pošlene uprave, a da hkrati tudi poudarimo potrebo, da je treba državne uradnike in javne uslužbence vseh vrst v gmočnem pogledu postaviti tako, da morejo pošleno živeti in da se morejo čutili polnovredne državljane. Mi se še spominjamo časov le predobro, ko je bil uradniški stan spoštovan stan in stan, ki je vabil v svoje vrste najboljše mlade sile iz vseh stanov. V tem pogledu pri nas ne bo boljše, dokler se državnim uradnikom in javnim nameščencem ne zagotovi dovolj ugoden gmočni položaj in pa taka stalnost v službi, da uradnik ne bo igrača v rokah vsakokratnih političnih kapric.

V neblagih gospodarskih razmerah je za domačega naslanjenega trgovca zadnja leta prava šiba poslalo

nedovoljeno krošnjarjenje

z blagom od kraja do kraja ter od hiše do hiše in temu slično detajlno potovanje, to je obiskovanje zasebnih strank, ki ponujane blaga ne potrebujejo v svojem kupčijem obratu, zaradi zbiranja naročil, odnosno

prodaje ponujane bлага. Škoda, storjena nastanjenemu Irgovcu, je velika in težka, pa je razumljivo, da je proti nedopustnemu krošnjarstvu vseh vrst velika nevolja in nezadovoljnost med domačo nastanjeno Irgovino. Tudi mi moramo z vso odločnostjo zahtevati, da poklicana državna oblastva z vso odločnostjo zalirajo gospodarsko kvarno krošnjarstvo in nedopustno agentovanje.

Pri srcu nam je bila

splošna in strokovna izobrazba

in v svojem skromnem delokrogu smo se trudili pripomoči ji do širjenja. Naš podmladek ni tako izobražen niti strokovno niti splošno in zlasti ne jezikovno, kakor bi bilo dandanes potrebno. Za kontorske službe pa tudi za polniški in posredovalni poklic je

pomanjkanje jezikovnega znanja

občuten nedostatek. Resnica, ki jo vsi vidimo, je, da znanje tujih jezikov pri naši mladini nevarno nazaduje. Za nekaj let bo umelnost dobili uslužbenca, ki bo obvladal nemščino ali laščino. Pouk v naših šolah v tem pogledu potrebuje brezdvomno reforme. Tujim jezikom treba posvetiti dokaj večjo nego in pozornost. Tudi znanje srbohrvaščine ni tako, kakor je — in še bolj postane — potrebno. Neprijetno je dejstvo, da je

zanimanje za strokovne knjige

zelo majhno in se celo knjige kakor »Trgovska korespondenca« zelo počasno prodajajo. Ko si danes dajemo račun o preteklem letu, je treba opozoriti ljudi na okolnost, da je

zanimanje za lastne organizacije

in naprave med Irgovskim stanom zelo slabo in nezadostno. Naše društvo, ki je matica stanovskih Irgovskih združb, šteje samo 1086 članov in sicer ne več kakor 328 Irgovcev in 717 Irgovskih sodelavcev. Pri tem je treba zaradi primere poklicati si v spomin, da znaša število Irgovcev v Sloveniji okoli 12.000. Mlačnost opažamo pri organizacijah pa tudi pri številu naročnikov za liste, ki se noč in dan trudijo za Irgovski prid in korist. Neverjetno malo je število naročnikov »Trgovskega Lista« in žaljivo pičlo je število naročnikov na naš lepi in skrbno urejevani mesečnik »Trgovski Tovariš«, ki ga naše društvo izdaja z največjo požrtvovalnostjo in za katero se nesebično trudi naš podpredsednik g. Josip J. Kavčič. Mlačnost in nezanimanost opažamo tudi pri prireditvah, bodisi da gre za shode in za konference, bodisi da gre za občne zборе. Pri vseh takih prilikah vidimo, v kako sramotno majhnem številu prihajajo Irgovci, dasi gre za njih najvažnejšo korist. Vsak se zanaša, da opravijo drugi zani, pozabi pa, da je življenje borba, v kateri se mora vsakdo boriti za svojo srečo. Stanovska zavednost, stanovska čuječnost, stanovski solidarizem je žaljivo zaostal. To škodi ugledu Irgovskega stanu in slabi prizadevanje in dobro voljo tistih, ki nastopajo kot vodniki za Irgovsko stvar. Resnica je sicer, da je masa okorna in da daje pogon za napredek navadno živahnejša manjšina, ali za vodnika je vse druga pobuda, ako se na shodih in občnih zborih pokažejo v velikem in impozantnem številu tisti, za katerih koristi in pravice se bore stanovski vodniki in prvaki. Resnica je,

da je danes težka borba v živem gospodarskem življenju. Resnica je, da je mnogo truda in dela opravljenega zaman, ali dejstvo je vendar, da je organizacijam vseh vrst v nevhvaležnem okolju opravljali težko in nepogrešno potrebno delo. Neogibno je treba, da se trgovski stan oklepa udano in verno svojih organizacij, kajti, če danes ni vse tako, kakor bi si želeli, je treba pri tem pomisliti, kako bi bilo, ako bi se po svojih organizacijah ne branili in čuječe ne borili za svoje koristi. Ako bi opešale naše organizacije, bi mlačneži v stanu samem stoprav videli, kako hitro bi v svojem obratu samem čutili, da ni več na braniku skrbne organizacije. Naše organizacije so potrebne in njih delo bo tem uspešnejše in tem rodovitnejše, čim večje bo zanimanje stanu za njihovo delo. Organizacija je mrtev tvor, duh in živi vodniki, podpirani od svojih tovarišev, so tisti, ki prinesejo življenje, delo, borbenost in veljavo v organizacije.

Znano dejstvo je, da v naši trgovini zadnja leta hitro narašča število novih trgovcev. Ob takem pojavu mora priti ob razmeroma majem številu našega prebivalstva na skromnem ozemlju v doglednem času do tega, da bo potreba precej pokrila in bodo za to

izgledi za gospodarsko osamosvojo

malo vabljivi, ako ne naravnost neugodni. Naša slovenska trgovina je razmeroma mlada. Včasih je bilo obče v navadi, da so trgovski sodrujnik po razmeroma kratki dobi službovanja v starosti 28 do 40 let postajali samostojni. Cilj in smoter mladih trgovcev je bil osamosvojiti se in si zgraditi svojo hišo. Razmeroma malo število trgovskih sodrujnikov je bilo v prejšnji dobi pri nas vse do konca v službenem razmerju. Podjetni in stremeči, zlasti tisti, ki niso prišli v kako veliko trgovsko hišo, ki je nudila vabljive plače v poznejših letih, so začeli na svoje in se navadno tudi držali. To je bilo pri nas nekako pravilo, dejal bi navadna življenska pot. V takih razmerah so bile

socijalne prilike v trgovini

pri nas dokaj milejše. Moment delojemalski ni stopal toliko v ospredje, saj je že mlad trgovski sodrujnik in pomočnik mislil na prihodnost, ko bo sam gospodar. Na drugi strani je tudi skrb za stara leta bila manjša, ker je preležna večina prihajala do trgovske samostojnosti. Dandanes pa se tudi pri nas, v našem gospodarsko še svežem narodu že dela drugo okolje in prilike postajajo take, da bo velik del nastavljenecv ostal v delovnem razmerju tudi pri nas vse življenje. Dober del nameščencev ne pride do trgovske samostojnosti. S temi okolnostmi je treba računati, pa dosledno temu tudi voditi računa o tem, da bo

vprašanje starostne preskrbe

in preskrbe za delanezmožnost postajalo vse aktualnejše tudi v naši trgovini.

Misliti bo treba pravočasno na to, da se trgovskemu naraščaju in dokaj številnemu stanu trgovskih nastavljenecv vseh vrst omogoči preskrba za starost tudi v primeru, da ne pride do gospodarske samostojnosti v trgovini. V tem pogledu ne sme moliti okolnost, da bi zakon, kateri bi uvedel splošno preskrbo uslužbenecv teh vrst za starost in

onemoglost, obširil ljudi liste uslužbenec, kateri bi pozneje enkrat vendar postali samostojni trgovci. Zakaj dejstvo je, da se v današnjih gospodarsko neblagih časih ljudi v krogu obrtnih in trgovskih gospodarjev vse bolj utrjuje prepričanje, da je umesno in poželjno poskrbeli za naprave, katere zagotavljajo trgovcu in obrtniku za bolezen, za onemoglost in za starost izvestno preskrbo. Danes že opažamo, da je obrtni in trgovski gospodar, ki v skromnem obsegu obrtuje in trguje, pogosto na slabšem v primeru s svojim uslužbencem, ako ga zadene nesreča bolezni in onemoglosti. Osobito velja to za take male gospodarje, katerih zaslužek v prvi vrsti sloni na tem, kar sami pridobe. Treba priznati, da je bilo pri nas, ki vsi živimo v malih in pohlevnih razmerah, dokaj razumevanja, kadar je šlo za uvajanje socialnih naprav. Vprašanje nedeljskega počitka se je na primer pri nas v prvem desetletju tega stoletja rešilo gladko in brez onega nevarnega trenja, ki ga je bilo opažati drugod po velikih gospodarskih središčih. To ni okolnost, katero je omalovaževali. Tam, kjer prepad med velikim ugodnikom po blagu in med človekom, ki služi, ni prevelik, je vsepovsod lažje dobiti umevanje za socialne zahteve. V Parizu imajo nedeljski počitek stoprav od leta 1907 in nedavno umrli veliki dobrotnik in lrgovec, ustanovitelj znamenite lrgovine »Samaritaine« v Parizu, gospod Cignacq do leta 1907, ko je že 60. leto prekoračil, ni poznal svobodne nedelje. Razmere so take, da bo treba pri nas buditi, širiti in globiti razumevanje za preskrbo ob onemoglosti in na starost ljudi za številen krog lrgovskih nameščencev in solrudnikov. Brez nasprolja ne pojde, ali so zahteve, ki si same ulirajo pot, tako so mogočne. V tem predmetu je bilo baš te dni v važni socialni napravi na dnevnem redu vprašanje o izgraditvi starostne preskrbe in so padle odločitve, ki so dalekosežnega in odločilnega pomena za prevažni slon lrgovskih solrudnikov.

R. G.

Trgovsko nadaljevalno šolstvo in novi pravilnik

V »Trg. Tovarišu« in ljudi v »Trg. listu« smo imeli v zadnjem času priliko večkrat čitati razne razprave in članke, ki so se nanašali na trgovsko-nadaljevalno šolstvo, predvsem na trgovski naraščaj. Prav je in veseli me, da se posamezni faktorji, ki jih te vrste šolstvo zanima, oglašajo v naših listih, povedo svoje mišljenje ter razgrnejo svoje eventualne načrte. Pa naj si bo to ali ono, oboje ima svojo tendenco, dvigniti to šolstvo na oni višek svoje strokovne popolnosti, ki jo današnje trgovske prilike in razmere ljudi zahtevajo. Prepričan sem namreč, da bomo le z dobro intelektualno ter strokovno naobrazženostjo našega lrgovskega naraščaja lahko povoljno in čim hitrejše rešili ljudi socialni problem tega naraščaja, ki je ena najbolj perečih točk lrgovskega stanu.

V pogledu strokovne naobrazbe lrgovskega naraščaja — bodisi v teoretičnem ali praktičnem zmislu — se je zadnja leta pri nas v Sloveniji,

osobito v Ljubljani — mnogo storilo. Zboljšala se je disciplina — šola je dobila več resnosti in lako ljudi uspehi niso zaostali. Ko pa je bil novi učni načrt za trgovske nadaljevalne šole od ministrstva trgovine in industrije, oddelek Ljubljana, z dnem 29. oktobra 1924, št. 6868 odobren in predpisan za celo Slovenijo, je postala šola v resnici prava strokovna učilnica. Od tedaj naprej učni uspehi vidno naraščajo, in lahko trdimo, da je današnja šola v svoji teoretično-praktični smeri na svojem mestu, ki nudi našemu trgovskemu naraščanju vse potrebno za praktično življenje in udejstvovanje. Čudim se le, da se drže nekatere šole trdovratno še vedno starega učnega načrta in se ne oprimejo novega, ki je mnogo pozitivnejši od starega. Pa kljub temu lahko izpovemo, da je pri nas v Sloveniji nadaljevalno šolstvo, bodisi trgovsko ali obrtno, zelo razvito in stoji v primeru z drugimi pokrajinami v naši državi na svoji višini. Pri tem si pa ne smemo domišljati, da smo storili že svojo dolžnost — da je naše nadaljevalno šolstvo že na svojem višku; treba bo mnogo intenzivnega ter smolrenega dela, da dosežemo cilj, ki stoji pred nami, t. j. izpopolniti to šolstvo v taki meri in obliki, da bo v skladu z zahtevami današnjega časa. Naše smremljenje je tedaj vedno navzgor, a nikakor ne navzdol.

Ce pa pogledamo novi osnutek pravilnika za nadaljevalno šolstvo, ki ga je izdala anketa ministrstva trgovine in industrije v Beogradu, moramo konstatirati, da so ta pravilnik sestavljali ljudje, ki nimajo niti pojma o razvoju nadaljevalnega šolstva pri nas v Sloveniji. Za naše, že dokaj razvito nadaljevalno šolstvo bi bil ta pravilnik smrtni udarec in bi pomenil velikanski korak nazaj, posebno pa za trgovske nadaljevalne šole. Naj omenim tu le nekatere najznačilnejše točke tega pravilnika, da na ta način seznanim tudi široko javnost z »dobrinami«, ki bi jih nam nudil ta ponesrečeni pravilnik.

Predvsem moram konstatirati, da se ta pravilnik ne ujema s še veljavnimi avstrijskimi obrtnimi zakoni in ni v skladu z zakonom o zavarovanju in zaščiti delavcev. V splošnem vsebuje pravilnik mnogo stvari, ki sploh ne spadajo vanj, pogrešamo pa v njem določbe, ki naj bi zakon izpopolnjevale in skušale nadaljevalno šolstvo dvigniti. Pravilnik predpisuje strogo centralistično upravo. Šolski upravitelj teh šol občuje preko šolskih odborov in preko stanovskih korporacij direktno z ministrom. Minister odobri urnik, v slučaju izpitov pošlje svojega zastopnika, vse kazni izvršuje minister, upravitelja in učiteljsvo imenuje minister itd., skratka vse administrativno delo izvršujeta upravitelj in minister. Čemu potem šolski odbori in stanovske korporacije? Bremena pa, ki so v neposredni zvezi s tem šolstvom, nosijo pristojne občine in prizadeli trgovski, oziroma obrtniški krogi. Država ne prispeva ničesar. Torej hoče imeti to šolstvo v svojih rokah — hoče ga docela centralizirati — prezre prizadete stanovske korporacije, — da bi pa imela voljo to šolstvo vsaj delno gmojno podpirati — o tem pravilnik previdno molči. Krajevni faktorji nimajo niti toliko svobode, da bi po svoji volji sestavili letni proračun in razpolagali s svojim denarjem, temveč morajo predložiti vsak proračun ministrstvu v odobrenje. Ves pravilnik sestoji iz 41 členov, ki so po svoji vsebini in sestavi jako karakteristični in za naše razmere v celoti nesprejemljivi. Pravilnik je sestavljen predvsem za splošne obrtne in obrtno-trgovske (moderne) šole, dočim trgovsko-nadaljevalne le omenja, kar je znak, da sestavitelj tega pravilnika ustroja trgovsko-nadaljevalnih

šol ne poznajo, in baš zato so spravili vse v en koš. V Sloveniji imamo namreč samostojne trgovske nadaljevalne šole, ki jih vzdržujejo trgovski gremiji in ki imajo posebne šolske odbore. Te šole in ti šolski odbori niso v nikaki zvezi z odbori obrtno-nadaljevalnih šol, temveč so popolnoma avtonomni. Kako mislijo spraviti to v sklad s splošnimi določili — v pravilniku ni razvidno.

Pravilnik predvideva tudi privatne nadaljevalne šole z dolžnostmi predležečega pravilnika. Kakšne so neki te šole, ki jih načrtava pravilnik? Državne ne morejo biti, ker jih država gmočno niti ne podpira, še manj pa vzdržuje. Torej so privatne itak vse te šole in jih v pravilniku ni treba posebej povdarjati. Država vodi v tem slučaju nad vsemi temi šolami le nadzorstvo tako, kakor nad vsemi drugimi privatnimi šolami. Kadar bo pa država to šolstvo tudi v znatni meri gmočno podpirala, potem ji bomo dragevolje prepustili vso oblast in moč nad tem šolstvom.

Značilen je tudi vpis učencev v posamezne razrede nadaljevalnih šol, ki ga predpisuje novi pravilnik. Po tem pravilniku pridejo v pripravljalni razred učenci, ki niso dovršili osnovne šole, v I. razred pa učenci z osnovno šolo ali s pripravljalnim razredom. V II. razred se vpišejo lahko učenci, ki so dovršili prvi razred nadaljevalne šole ali pa razred srednje ali podobne šole. V III. razred pridejo učenci iz drugega razreda nadaljevalne šole, ali pa oni, ki imajo dva razreda srednje ali enake šole. Učenci pa, ki so dovršili tri razrede srednje ali istovredne šole, prisostvujejo samo risanju, knjigovodstvu, korespondenci, kalkulaciji in blagoznanstvu. Učencem s širimi razredi srednje ali enake šole pa sploh ni treba obiskovati strokovno-nadaljevalnih šol. Tako se na eni strani borimo za čim popolnejšo strokovno naobrazbo — na drugi strani pa bijemo s tem pravilnikom vsem principom v obraz, ker je na ta način vsaka strokovna usposobljenost nepotrebna. Torej učenec, ki je dovršil nižjo srednjo ali meščansko šolo, je strokovno že tako podkovan, da mu ni treba nikakoršne strokovne naobrazbe. On je že po naravi sami perfekten knjigovodja, bilancist, korespondent, pozna blago, kratkomalo, on je lahko že najsposobnejši obrtnik in trgovec, ki ga nima para. Če bi ta člen v pravilniku obveljal, potem nadaljevalno strokovno šolstvo lahko kar črtamo, ker bomo imeli dovolj naraščaja iz nižjih, srednjih in meščanskih šol. Kako pa je to v zvezi s praktično vajensko dobo, ne pove pravilnik ničesar. Pač lepa perspektiva za naše trgovstvo, odnosno obrtništvo.

Predmeti, ki jih predpisuje novi pravilnik, so:

a) Splošni:

1. Srbohrvaški ali slovenski jezik z lepopisjem.
2. Računstvo in geometrija.
3. Zemljepis in narodna zgodovina.
4. Kemija in fizika.
5. Nauk o državi.
6. Higijena.

b) Strokovni:

1. Prosto risanje.
2. Strokovno risanje.
3. Blagoznanstvo.
4. Knjigovodstvo.
5. Korespondenca in
6. zakonodaja.

(Konec prihodnjič)

Dr. I. Bohinjec

Pozabljena panoga udejstvovanja v našem gospodarstvu

Gospodarsko udejstvovanje posameznika in skupnosti je zelo različno. Vendar gre vse udejstvovanje zavedno ali nezavedno le proti enemu cilju: doseči kolikor mogoče dober uspeh pri kolikor možno nizkih stroških. Posameznik in celota se trudi, da izloči vse neproduktivne izdatke, da režijske stroške omeji na minimum, da s pametno racionalizacijo dviga kvaliteto in kvantiteto ustvarjenih gospodarskih dobrin. Iznajdljivost človekovega razuma je v težkem konkurenčnem boju skoroda neomejena. Z velikopoleznimi organizacijami in reorganizacijami skuša človek v boju za svoj obstanek dvigniti svojo gospodarsko moč na višino, kjer bi bil zavarovan pred vsakim presenečenjem in pred vsako katastrofo. V kolikor je človek izpostavljen višjim silam ali nepredvidenim dogodkom, kateri bi v danem slučaju mogli njegovo gospodarsko moč uničiti ali zmanjšati, je za take slučaje organiziral zavarovanja najrazličnejše vrste. Kratko: človek stremi za tem, da je vse njegovo dejanje in nehanje ekonomično, t. j. tako, da mu prinaša kar največ koristi pri kar najbolj nizkih stroških in malem trudu.

Važno je pozitivno prizadevanje za usvaritev velikih gospodarskih koristi. Toda nič manj važno ni prizadevanje preprečevati razne škode, katerih materijalne posledice mora nositi gospodarstvo. V tem pogledu gospodarsko življenje usvarja mnogo. Koliko stroškov gospodarstvo vloži v to, da n. pr. preprečuje požare, eksplozije, zastrupilve itd.

Zanemarjeno, deloma pozabljeno pa je pri nas polaganje važnosti na varnost človeškega zdravja in življenja pri njegovem vsakdanjem življenju in pri njegovem delu za vsakdanji kruh. In vendar prinaša izguba zdravja ali življenja za gospodarstvo neprecenljivo škodo tudi v čisto materijalnem smislu. Pri nas in seveda tudi v drugih kullurnih državah je delavstvo zakonito obvezno zavarovano za slučaj bolezni in nezgod. Čim več je bolezenskih in nezgodnih slučajev, tem več je izdatkov. Te izdatke pa mora krili skupnost gospodarstva v obliki zavarovalnih premij, katerih višina se zavarovalno-matematično določi po višini izdatkov v gotovi dobi. Zato je običajen zakoniti predpis, da se zavarovalne premije po golovih letih revidirajo, t. j. da se preizkusi, v koliko iste še odgovarjajo v teh letih povzročenim stroškom za zdravljenje in za odškodnine vsled nezgod pri delu. Ni zadosno in tudi ne opravičljivo, ako se kritizira višina zavarovalnih premij, če jih gospodarske in matematične številkah zahtevajo. Da morejo biti premije nižje, je treba, da je število obolenj in nezgod manjše. Znižanje podpor in dajatev v splošnem nima takega efekta, kakor se navadno misli, razen ako se seveda zahteva znižanje, katero bi padlo pod minimalno socialno potrebo prizadetih. Ta stvar je jasna. Socialno zavarovanje je cenejše, ako so zdravstvene in varnostne prilike na višku. Zato mora vsako pametno gospodarstvo o teh prilikah voditi račun, zlasti pa ledaj, ako trdi, da zavarovalne premije poglobljajo krizo v gospodarstvu. Ako hočemo, da ni izdatkov, moramo predvsem poiskati vzroke, ki imajo za posledico te izdatke in potem te vzroke odstraniti.

Slabe zdravstvene in varnostne prilike ne povzročajo samo večjih socialno-zavarovalnih bremen, one imajo tudi druge škodljive posledice za gospodarstvo. Pravijo, da nihče ni nenadomesljliv. To je resnica. Ni pa resnica, da bi bila vsaka oseba brez škode nadomesljliva. Zlasti v industrijsko-gospodarskem udejstvovanju je to dejstvo važno. Tu igra veliko ulogo izvežbanost in praktičen smisel posameznega delavca, zlasti onega, ki je zaposlen pri posebno odgovornem in važnem poslu ali pri poslu, kjer je kapaciteta dela odvisna od ročnosti in praktičnosti delavca. O tem bodo vedeli najbolje tovarniški ravnatelji sami, katerim je brez dvoma na ohranilvi te ali one osebe v obratu veliko ležeče in »bi dali vse«, da taka oseba ostane. Zato je za tovarno izredne važnosti, da taka oseba ne zboli ali se ne ponesreči. Kontinuiteta delavstva je za moderno voden obrat neprecenljive važnosti. Zato moderna podjetja z raznimi sredstvi skušajo to kontinuiteto doseči, zlasti s tem, da delavcu nudijo v obratu in izven njega razne udobnosti in ugodnosti. Tudi moderna zakonodaja stremi za tem ciljem. Zelo negospodarska je mentaliteta, ki se izraža v izgovorjeni zavesli, da je delavnih moči dovolj in če ne bodo ti, bodo prišli drugi.

Tam, kjer je osredotočena industrija, preži stalna nevarnost, da se razširijo najrazličnejše bolezni, seveda tudi nalezljive. Tu pa so ogroženi vsi sloji prebivalstva in tudi sam podjetnik z družino vred. Omenjam naj samo tuberkulozo. Ako se ona v kraju radi neurejenih zdravstvenih in drugih razmer razpase, jo je težko zatreti. Ona postaja stalna nevarnost za vse prebivalce skozi več rodov.

Države so zgodaj uvidele veliko narodno-gospodarsko važnost zdravstvene in varnostne službe najprej v obratih, pozneje pa tudi v splošnem, ter se zlasti v povojnem času splošni ljudski higijeni posveča izredna pažnja. Tudi pri nas se ministrstvo za narodno zdravje izmed vseh ministrstev še najbolj udejstvuje. Že zgodaj opažamo v raznih zakonih, da vsebujejo tudi določila o zdravstvenih in varnostnih napravah v obratih. Tu pride predvsem v poštev obrtni red, dalje razni specijalni zakoni in pa razne specijalne odredbe ministrstev. Inspekcije dela, inspekcije parnih kotlov, so institucije, ki imajo svoj izvor v zavesli držav, da igra varnostna in zdravstvena skrb v podjetjih ne samo važno socialno, ampak tudi važno narodno-gospodarsko vlogo. Tudi pri nas se je teoretično nekaj naredilo, kar pa v praksi ne more dobiti efektivnega pomena. Prevzeli smo predvsem od Avstrije tožadevne predpise in jih delno z lastnimi izpopolnili. Toda inspekcija dela, inspekcija kotlov in vsi drugi organi, ki naj nosijo s svojim udejstvom državno odgovornost za popolnost varnostnih in zdravstvenih naprav v obratih — nimajo kredita, doslikrat pa tudi ne pravega razumevanja. Tudi komisije po obrtnih oblastih v svrhu izdajanja vporabnega dovoljenja so žalibog le prepogosto zgolj formalnost. V tem oziru je skrb po drugih državah vse bolj intenzivna. Zakonodaja točno predpisuje konstrukcijo strojev z ozirom na varnostne naprave in ne dopušča trgovanja s stroji, ki tem predpisom ne odgovarjajo. Na razstave ne sme stroj, ki nima predpisanih varnostnih naprav. Take stroje seveda potem dobe podjetja v državah, kjer razumevanja za varnostno službo ni. Tudi zavarovalni zakoni vsebujejo najrazličnejše predpise varnostnega in zdravstvenega značaja, celo kazni predvidevajo za one, ki bi se varnostnih naprav ne posluževali.

V vsej panogi tega javnega skrbstva pa je pogrešno eno: ni sistema in enotnosti, ni pravih sankcij in ni zadostnega sodelovanja najbolj prizadelih, delavcev in podjetnikov samih. To so naprednejše in gospodarsko urejenejše države kmalu uvidele, v kolikor pa države niso videle, so videla prizadeta gospodarstva sama in so segla k samopomoči. Tu je bilo merodajno zlasti eno dejstvo: opazovanja so privedla do prepričanja, da najpopolnejši predpisi glede varnostnih in zdravstvenih naprav ne pomagajo, ako ni kontrole glede izvajanja tako od strani delodajalcev kakor od strani delavcev, ako zlasti delavec ne pride do prepričanja, da je v njegovem interesu, da se varnostnih in zavarovalnih naprav tudi dejansko in dosledno poslužuje. Statistika je namreč pokazala, da 5% nezdod povzroče manjkajoče varnostne naprave, 15% nepopolne, vzrok ostalim 80% nezdod pa leži v neuporabljanju teh naprav od strani delavcev. Tu se je pojavil nov problem: vzgoja delavcev s širokopotezno organizacijo. Treba je celo miselnost delavstva preobraziti in mu živo predočiti vse nevarnosti, ki mu prete od dela. V tem prizadevanju so se rodili novi tipi gospodarskih organizacij: organizacije za preprečevanje nezdod. Te organizacije slone na najširši podlagi, da tako zainteresirajo za svoje naloge najširše sloje. V njih so zaslopani delavci in delodajalci, njih poklicne strokovne organizacije, zdravniki, inženirji, psihologi, najvišji znanstveni svet in vse organizacije ter ustanove, ki imajo na preprečevanju nezdod in obolenj kakršenkoli interes. Problem šludirajo znanstveno, ker problem je posebna znanost zase, katero so ustvarile povojne populacijske tendence držav in ostri gospodarski konkurenčni boji. Organizacije imajo trojen namen: težiti za tem, da imajo podjetja praktične in koristne varnostne naprave, da jih izpopolnjujejo po novih vidikih in — glavno: da širijo med najširšimi krogi naroda razumevanje za to, da je gospodarsko koristnejše nezdode in obolenja preprečevati, kakor zdraviti in odškodovati. Organizirana je najvišja propaganda potom lepakov, filmov, predavanj, brošur, nagrad itd. Podjetja v obrate naslavljajo posebne inženirje in osebe, ki nimajo druge naloge, kakor odgovarjati za to, da se delavci raznih naprav poslužujejo. Podjetja se s svojimi delavci stalno razgovarjajo o vsaki pripetivši se nezdodi, o obolenjih in skušajo v medsebojnem razgovoru ugotoviti vzroke in najti pota in sredstva, da v bodoče podobne slučaje zabranijo. Na tovarnah vise bele zastave, ako v podjetju prejšnji dan ni bilo nezdod. Človekov razum je tudi tu zelo iznajdljiv in previden. Previden je pa treba biti, da taka propaganda ne doseže nasprotnega uspeha: da delavec iz strahu pred nezdodo izgubi živce in zato še preje ponesreči.

Take organizacije (katere imajo ponekod napol uradni značaj) pozna Avstrija v svojem Unfallverhütungsverein, s sedežem pri nezdodnih zavarovalnicah, Nemčija v svojih Länderausschuß für Unfallverhütung in Unfallverhütungsbund G. m. b. H. in pri Zvezi nemških nezdodnih zavarovalnic; Češkoslovaška, Francija itd. Posebno zanimive in poučne so tozadevne organizacije v Angliji in v Ameriki.

Narodno gospodarstvo sveta s tem novim svojim delom prihrani sebi milijarde, delavnim močem pa zdravje in življenje. Ali pri nas ni še kulturne in gospodarske zrelosti za to panogo modernega gospodarskega udejstvovanja?

Jan Zbiral

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Nadaljevanje)

Odkod je prihajalo v 17. veku blago v Ljubljano? Kod se je odpravljalo?

Iz Italije se je dovažala roba največ preko Vrhnike, ki je bila važna postaja voznikov in kjer so bila skladišča dopeljanega blaga iz Trsta in drugih južnih mest. Zato je bilo na Vrhniki bujno trgovsko življenje; trgovci z Laškega in iz Ljubljane so se shajali ondi, sklepajoč kupčije, krčme so bile polne prevoznikov, furmanov, in Vrhnika je zaslužila dobro, kar se je izražalo v nekaferih mogočnih hišah vztrajno naraščajočega imetja. Zaradi klancev proti Ljubljani je bilo treba voznikom priprežnih konj in tudi ž njimi so Vrhničani dobro služili. Večinoma pa so trgovci rajši preložili svojo robo z vozov na čolne, ki so jo potem po Ljubljanici dovažali v meslo. Ta način prevažanja robe z Vrhnike v Ljubljano ter v nasprotno smer je bil seveda drag, vendar cenejši, naglejši in varnejši, nego po slabi, opasni, ker preveč razvoženi in klančeviti cesti.

Važna postaja voznikov je bil Logatec na odcepu ceste čez Hrušico na Gorico. Edini večji kraj med Logatcem in Ajdovščino je bil Podkraj, kjer se je pobirala carina. Planina je gojila in prodajala živino in služila tudi s pripregami in krčmami; tod se je vozil zlasti les v Trst in odondot trgovska roba na Vrhniko in v Ljubljano.

Zivahnejša postaja so bile še Senožeče. Na Dolenjskem so bili poleg Novega mesla važnejši trgovski kraji Metlika, Črnomelj, Krško in Višnja gora. Trgovske vozove pa so često napadali roparski Uskoki. Včasih so bile po Dolenjskem razne fužine za svinco in železo, toda opusili so jih zaradi konkurence ter sta ostali le pri Malniku in nedaleč od Žužemberka. V Cerknici so trgovali s soljo, ki so jo lovili vsak teden ljakej od morja Kraševci in Čiči. Tja so prihajali kupoval sol drugi kranjski foverniki. Lož je trgoval zlasti z usnjem ter z žitom in priloženo soljo. Izvažalo se je belo platno, žima, sila in konji, posebno na Laško, a tudi na Nemško.

Gorenjska je imela razne rude. V Železnikih so bile fužine, v Kropi in Kamnigorici so izdelovali žebije, v Javorniku jeklo in fužine so imele Jesenice, Sava, Mojstrana, Tržič... V Tržiču so izdelovali tudi rdeče in črno korduansko usnje po nizki ceni ter ga prodajali na Nemško in Laško. Izdelovali so tudi »mezlan«, sukno več vrst. Tudi kolle, ponve in drugo posodje iz bakra ali železa so delali za prodajo na debelo.

Najmanjši izvoz kranjskih izdelkov je bil za Trst, ki se je branil z visoko carino kranjske robe, a na svojo škodo. V Trstu so zato jako pogrešali kranjskega imenitnega platna in gorenjskega ter koroškega železa; a Tržačanje tudi svojega vina in sadja niso mogli prodali Kranjcem, ker so se kranjski in koroški trgovci Trsta zaradi visoke carine izogibali in hodili rajši na Reko. Vino so kupovali ceneje iz Benečije in iz Devina. Reka pa je pritegovala kranjske trgovce z znižanjem carine za les in sploh za leseno robo. Trst je prav hitro začutil konkurenco Reke in je prosil pomoči pri cesarju. Prosil je Jožefa I., naj Kranjcem in Koroščem prepove nakupovati vina drugje, nego v Trstu ali v Gorici,

češ da Tržačanje in Goričani nimajo drugih dohodkov, kakor izkupiček za vino. Cesar sicer je storil po njih želji, a izdalo ni malone nič. Tako je v dobi Leopolda I. in Jožefa I. tržaško trgovstvo zelo opešalo, ker se Kranjci in Korošci niso dali izkoriščati po tržaški lakomnosti in so se obrnili na kulantnejšo Reko in na sever.

S Karlom VI. se je Trstu položaj izboljšal. L. 1716 so sklenili na Dunaju, da morajo Benečanje morje odpreli in priznali avstrijski prapor na ladjah, razen tega pa sta se 18. marca 1719 proglasila Trst in Reka za svobodni pristanišči. Trgovstvu se je zagotovila varnost na morju in na kopnem ter se je razglasilo, da se sme poslej kupovati in prodajati povsem svobodno pod cesarsko zaščito. Ceste v Trst in na Reko so se popravljale tudi na Kranjskem.

Kajpada so se Benelke, ki so trdile, da imajo na morju izključno pravico, upirale dunajskim sklepom. Od Trsta in Reke je pač pretela Benelkam huda konkurenca. Zato so Benečanje ustavljali avstrijske ladje, jih gonili v Benelke, da so jih tam preiskali, deloma oplenili, vsekako pa poglobili z visoko carino. Šele l. 1721 se je cesar Karol VI. pogodil z Benečani, da mora biti morje svobodno, da se ne sme več ustaviti in preiskati nobena trgovska avstrijska ladja, izvzemši ako bi zašla v same beneške kanale.

Na Dunaju so se zdaj začeli brigati še bolj ljudi za ceste, da bi bil dohod k morju lažji in cenejši. Za kranjsko trgovstvo je bila važna nova cesta iz Devina mimo Jamelj v Gabrije ob Vipavščici. Tudi državna cesta z Dunaja v Trst je bila nujno potrebna poprave, ker je postala sramotno zanikarna. Čez Savinjo pri Celju ni bilo mostu, in roba so morali prevažati s čolni z brega na breg. Niti iz Ljubljane se ni bilo dolje mogoče peljati s pošto na Vrhniko, nego s čolnom po Ljubljani. Ljubljanski vozniki so hodili s praznimi vozovi po cesti, blago pa se jim je peljalo po Ljubljani; na Vrhniki so blago šele iz čolnov preložili na vozove, ki so potem peljali dalje na jug. Zamuda in poškodovanje robe ob prekladanju je trgovanje otežkočalo. Takisto silno slaba je bila cesta z Vrhnike v Planino in nasprotno. Ako je narasel Unec, je bila cesta pod vodo, a roba in ljudje so se morali voziti za drag denar s čolni, pri čemer se je roba kvarila. Za udobnost polnikov in voznikov ali za shranjanje robe od Ljubljane do Trsta je bilo poskrbljeno neverjelno malo in slabo. V Planini je bila zadnja boljša gostilna pred Trstom. Vozniki niso mogli izlahka dobiti niti prenočišča, niti hrane in piče; kovača, kolarja ali jermenarja pa daleč naokoli nobenega. Ako se je ponesrečil voz, je lahko obležalo blago na cesti. Zadnja poštna postaja na Reko je bila v Planini, zadnja v Trst pa na Razdrtem. Tako so spoloma često stradali vozniki in živina. Beda in zanikarnost vsepovsod. Podjetnosti pri domačinih pa nobene.

Tako je moral Dunaj plemičem ukazati, naj po vseh vaseh ob trgovskih cestah odpro gostilne s prenočišči, naj dajo vsaj po dve milji narazen izkopati vodnjake ter napraviti korita ter naj poskrbe da pridejo v deželo spretni rokodelci, kovači, kolarji i. dr.

Prav kakor te azijske razmere na in ob cestah pa so ovirale trgovanje težke cestnine in carine. Nekateri kraji, plemiči in imoviteži so živeli le od odiranja polujočih trgovskih voz, tovornikov i. dr. Ti zajedalci so onemogočali skoraj vsak promet. Zato je cesar Karl VI. izdal 7. junija 1730 patent, glasom katerega je bilo poslej vse domače in tuje v Trst

namenjeno blago (izvzemši železo, jeklo, baker, živo srebro, sol, smodnik, zrcala in steklo) carine prosto.

Že maja 1721 se je dovolila prodaja soli vsakomur, tudi tovarnikom in voznikom in decembra 1737 celo kmetom, ki so jo smeli poslej razpečavali ne le doma, nego tudi po meslih in lrgih ter na tuje.

Vse Trstu podeljene svoboščine so koristile tudi Kranjski in zlasti Ljubljani. Po zaslugi Karla VI. je začelo tudi ljubljansko trgovstvo cvesli od leta do leta bolj. Zato ni čudno, da so Ljubljanci cenili Karla VI., o čemer priča še danes mramornati doprsni kip pred obč. posveovalnico na našem magistratu.

(Dalje prihodnjič)

Anton Podgoršek

Liberalne gospodarske reforme v Angliji

Ako močrimo liberalizem raz zgodovinsko stališče, pridemo do zaključka, da je njegova podlaga filozofska, stvar svetovnega nazora. Že za postanka merkantilizma, ki je stremel za tem, da ustvari enolno državno gospodarstvo, v katerem bi bilo mogoče zadositi vsem ljudskim potrebam z domačim delom in v njem razviti do popolnosti vse speče ljudske delovne sile ter hotel, zvest svoji osnovni absolutistični tendenci, vse podrediti svojemu »policijskemu« varuštvo, se je na polju filozofije in državne vede pričel pojavljati individualistični svetovni nazor. Svoboda osebnosti, ki je bila prvotna verska in politična zahteva, smatrajo sedaj za po naravi samo podano. Svoboda osebe, lastnine in pogodbe more samo koristiti, ako so ljudje dovolj pametni in dobri za njeno uživanje. To individualistično naravno pravo nikakor ni bilo sovražno državi, temveč je menilo, da bo svoboden razvoj delovnih sil vsakega posameznika strnil vso družbo v harmonično celoto.

Te ideje so našle posebno rodovilna tla v Angliji, ki je bridko občutila posledice merkantilističnih stremeljenj — uvozne prepovedi! — v dobi, ko je hotela nastopiti s svojim blagom zmagošlavno pot po vsem svetu. Kajti razpolaganje z brezposelnimi delavci, ki jih je povzročila zrušitev stare agrarne ustave, in uporaba novih strojev, kakor predilnega, tkalnega in parnega — ta dva činitelja sta ustvarila v Angliji veliko industrijo in z njo ono živahno in raznoliko gospodarsko življenje, v katerem nastanejo mnoga teoretična in praktična vprašanja individualistične, kapitalistične dobe, ki stavijo znanosti težke naloge.

Adam Smith je bil mož, ki je z ozirom na te izpremenjene prilike zgradil novo stavbo ekonomske znanosti, takozvano klasično nacionalno ekonomijo.

Smith meni, da vlada v svetovnem redu neka naravna smotrenost, v zmislu katere služi posameznik, čeludij zasleduje svoje lastne cilje, vendar celoti. Gonilna sila v gospodarstvu je sebičnost, ki pa jo uravnava mehanizem gospodarskega življenja v splošno korist. Najvišji prin-

cip gospodarske politike bodi, da pusti proste roke vsakemu posamezniku. Ako vlada prosta konkurenca, se bosta kapital in delo sama od sebe naseljevala tam, kjer bosta žela največje dobičke. Prosta trgovina naj se vrši ne samo na znotraj, temveč tudi na zunaj, ker tako bo vsaka država izdelovala ono blago, pri katerem bodo produkcijski stroški najmanjši.

S tem je bil podan teoretičen temelj za gospodarski liberalizem, ki je pričel osvajati svet in postal deviza gospodarske politike posameznih držav. Mogočno je razvnel speče gospodarske sile ter se izrazil v silnem razvoju kapitalistične produkcije.

Medtem ko je na eni strani natvoril ogromna bogastva v nekaterih slojih prebivalstva, je na drugi strani rodil socialno vprašanje! Kako izboljšati položaj velike mase delavstva, ki je trpela in ginila v raznih podjeljih brez upanja na socialni dvig. Vnel se je boj med kapitalom in proletarijatom, med individualnim in socialnim principom, v katerega je končno morala poseči država kot čuvarica socialne harmonije.

Ta gospodarski liberalizem pa, ki je hotel z načeli laissez-passer in free trade nekoč obnoviti svet in je napravil iz angleškega imperija ogromno veselo, iz angleške industrije vladarico nad vso svetovno industrijo — je že nekako 50 let neplodovil.

Kakor je namreč uničil konkurenco monopol, njen otrok, tako so odvzele liberalizmu dedščino njegove velike preteklosti one plasti težke industrije in svetskih finančnih krogov, ki so dosegle pod njegovo zastavo višek svojega razvoja.

Če še sedaj vodilne liberalne veličine Anglije kljub temu oznanjajo liberalizem kot zvezdo vodnico v bodočnost v svojem strankarskem programu, ki je poln bogatih misli, a ga preveva praktičen duh, je to duhovno-zgodovinska nujnost.

Iz boja med individualizmom in socializmom se je izoblikovalo v diskusiji med konservativci in delavskimi strankami mnenje, da je ta program zastarelo vprašanje, ker sloni na gospodarskih in finančnih temeljih Anglije, ki so obstojali pred več ko 50 leti. Liberalci vržejo rokavico socializmu, a tudi liberalizmu, namreč onemu, ki je veljal izza dni Cobden-a in Bright-a kot liberalna doktrina. Ta je padla — nadomestil jo je »novi liberalizem«.

Liberalna stranka si je postavila jasno načrtan ekonomski in socialni program, ki ga je redigiral poseben industrijski komite, sestojec iz najodličnejših predstavnikov teorije in prakse. Predsedoval mu je N. T. Layton, izdajatelj »Economist-a«, drugi predsednik je bil E. Simon, bivši župan v Mancestru; prisledniki pa J. M. Keynes, Sir Herbel Samuel, Sir John Simon, Filantrop B. S. Rowntree, vodilni mladoliberalni publicisti H. D. Henderson, Philipp Kerr, že umrli C. F. S. Mastermann, Lloyd George sam in končno Ramsay Muir, teoretik angleškega mladoliberalizma.

Ti so pravzaprav samo nadaljevali programatično delo, ki je bilo dosedaj že objavljeno v treh delih: »Agrarno vprašanje«, »Mesto in dežela«, »Premog in proizvodnja sil«. Jedro teh sta tvorili prisilna racionalizacija premogovne in električne industrije ter poddržavljenje zemlje.

Njih praktični izraz pa je bilo poročilo iz l. 1926 o reorganizaciji rudarstva in zakon o poenotenju celokupnih britskih električnih sil istega daluma.

»Gospodarska bodočnost Velike Britanije« pa, kakor se imenuje novi dokument, novo delo, prekaša vse dosedanje delne programe: Ono nam nudi oris obče gospodarske in socialne reforme za Anglijo.

Tudi kar vsebuje poročilo o reformi notne banke, budžeta in davkov, je v tesni zvezi z njegovo vodilno idejo.

Odbor je odobril predlog Keynes-a, da mora postati dolžnost Angleške banke, da usmerja svojo kreditno politiko tako, da bo pospeševala stabilnost gospodarstva in konjunkturo. Ustava banke se mora spremeniti, da bo kar najbolj poudarila njen značaj kot narodna ustanova.

Izhodišče gospodarske reforme je nezadovoljivo stanje angleškega gospodarstva. Njena glavna vzroka: Zaostalost celokupnega ustroja industrije, predvsem pa duha podjetnikov samih, in preživela delovna ustava. Iz tega sledi, da se more izlečiti trajna angleška gospodarska kriza samo potem popolne, temeljite preobrazbe gospodarskega in socialnega ustroja dežele v zmislu višjega ustvarjanja in večje pravičnosti.

V obče bazira program — dasiravno tega nikjer izrecno ne poudarja — na temelju zasebne lastnine. Toda poleg zasebnega podjetja se pojavi ne več kot izjema ali zasilno sredstvo, temveč kot enakopravna obča gospodarska korporacija (public concern).

Za te se ustvarja mesto tam, kjer zahtevajo dela, ki so velikega narodnega pomena, ogromne glavnice, ako jih kot zasebna podjetja nimajo v zadostni meri na razpolago, kjer vzbujajo monopol nevarnost za neoviran razvoj privatne inicijative. Ali končno tam, kjer zasebni delničar ne vidi več zase koristnega delovanja.

V tem smislu je tudi razlikovati med akcijskimi družbami. Prvič po tem, če še stoje pod učinkovito kontrolo svojih delničarjev ali ne, drugič pa po tem, če še more uplivati nanje konkurenca zasebnih podjetij ali ne.

Kjer delničar ne poseda več učinkovite kontrole ali obstoja dejanski monopol, je potrebna radikalna reforma prava delniških družb. Program vsebuje temeljite predloge, ki naj zajamčijo učinkovito javnost bilanc takih delniških družb ter se raztezajo tudi na plače ravnateljev, njihove odpravnine, pokojnine itd.

Še važnejše pa je načeloma stališče, ki ga zavzema program napram monopolnim podjetjem. Po njem je upravičeno nezaupanje javnosti napram monopolom, ker so imeli konzumenti koristi od napredka industrije in gospodarstva samo radi konkurence — nizke cenel —. Ne bilo bi pa umesno zopet unoslaviti nekdanje pogoje svobodnega tekmovalstva, ki je bilo v ostalem često razsipno in je oviralo popolno izčrpanje velike produkcije. V modernem gospodarstvu je neizogibno, da se v gotovi meri pojavljajo monopoli v večjem številu industrij, kar je doslikrat za produktivno zmogljivost velikega pomena. Razvoj od čisto zasebnega individualističnega podjetja k občim korporacijam more napredovati le korakoma. Treba je danes ustvariti prostor tudi za polumonopolni zasebni koncern, ki dela v velikem obratu.

Monopoli, ki so vedno izpostavljeni skupni akciji konzumentov, morejo služiti v dobro publiki in nuditi marsikatero ugodnostjo svobodne konkurence skupno z večjo izdatnosljo obratne koncentracije. Toda publiciteta je nujen pogoj, da morejo konzumenti pravilno uravnavati svoje zadnje orožje — bojkot.

Raditega naj se velike delniške družbe, ki kontrolirajo več kot 50% kake produkcije v Veliki Britaniji, vpišejo kot javne korporacije (public

corporation) in podvržejo zelo strogim predpisom glede publicite. Prvič jih more kontrolirati trgovsko ministrstvo, drugič pa se ustanovi za slučaje zlorab še poseben komite za trusle, ki mu pripadajo vse preiskovalne in kontrolne pravice.

Na drugi strani pa so gospodarska združenja pod določenimi pogoji in garancijami upravičena siloma podvreči nasprotnujoče minoritele svojim sklepom, ako obsegajo več kot 50% kake industrije in odgovarjajo strogim določbam v pogledu publicite, javne kontrole, statistike itd.

Posebno rigorozno je nadalje poročilo reformnega odbora v vprašanju gibanja in investiranja kapitala. Domače potrebe po kapitalu morajo imeti prednost pred nalaganjem v inozemstvu, všlevši britsko kraljestvo. Zgraditev in razširjanje domačih prometnih sredstev, občinskih obratov, domače slavnobene industrije in poljedelske opreme se morajo smatrati kot prva hipoteka na narodnem privarčevanem kapitalu in le presežek se naj nalaga v inozemstvu.

Nove ceste, nove hiše, izboljšanje prometnih sredstev, plovnihi kanalov in pristanišč, krediti za poljedelstvo, pogozdovanje itd. to so glavna pota za pobijanje uboštvu. Prihranki dežele naj služijo v prvi vrsti tem ciljem.

Vodstvo tega dela »narodne rekonstrukcije« naj prevzame poseben Committee of National Development, mobilizacijo prihrankov in vseh tekočih sredstev, s katerimi razpolagajo javna mesla, pa Board of National Investment. Vladi naj bo pridelen za posvetovanje v vseh gospodarskih vprašanjih »gospodarski generalni štab«.

Pomembni so končno še predlogi, ki se nanašajo na ožje razmere med delodajalci in delojemalci. Štrajk in izprlje nista prepovedana, predlagajo pa se pariteleni organi za preprečitev takih katastrof. Ti organi bi imeli pravico, v okviru dotične industrije določiti najnižje mezde z zakoniim učinkom. Ustanovi naj se poseben industrijski svet, ki naj bi bil skupno z ministrstvom za industrijo svetovalec industriji glede kooperacije in izboljšanja metod ter naj bi podpiral in pospeševal njih napredek.

Obratni zaupniki so obligatorni v podjetjih z več kot 50 delavci, toda brez oškodovanja avtorite obratnega vodstva.

To bi bile v kratkih potezih smernice gospodarskega in socialnega programa na novo probujajoče se liberalne stranke za bodočnost, ki so plod najpreciznejšega študija angleških gospodarskih prilik.

Vojska, ki je prisilila tudi britski imperij k globokim posegom v produkcijo, je temeljito obračunala s starimi teorijami. Razne socialne pridobitve, predvsem zavarovanje za brezposelnost, so se ohranile neomajane in prisilile državo, da regulira svobodno igro raznolikih sil v gospodarstvu. Vojska in povojna doba sta prinesli velike spremembe v strukturi angleške produkcije in gospodarstva in četudi je dosežen standard blagoslovljenega leta 1913 v produkciji, je vendar že prodrlo spoznanje, da je primerjava zdajšnjih šlevik s predvojnimi kočljiva stvar in vzbuja popolnoma napačne predstave. V svesli si vseh teh dejstev pomenja program liberalne stranke obsežno in vsestransko prizadevanje, da se uvede načelo smotrenosti v uporabi celokupnih narodnih produkcijskih sil.

Vir: Der österreichische Volkswirt z dne 11. februaria 1928.
Dr. Karl Polanyi: Liberale Wirtschaftsreformen in England.

Vladimir Murko

Razvoj jugoslovenskih borz

(Konec)

Promet v najvažnejših devizah je znašal v Zagrebu l. 1926 v milijonih: London 814'9, New York 647'2, Švica 584'6, Italija 558'1 Praga 358'5, Dunaj 338'6, v Beogradu pa London 592'5, Ženeva 457'4, New York 389'2, Praga 333'9, Milan 214'9, Dunaj 183'1. Dalo bi se soditi, da te številke odgovarjajo vsaj približno deležu dotičnih držav na naši zunanji trgovini. Toda to ni res. Vidimo le, kako malo zaupanja še imajo ponekod v stabilnost našega dinarja: zato se sklepajo kupčije v veljavah držav, s katerimi imamo sicer malenkostno zunanjo trgovino, a so zato njihove veljave stalne. Za Ljubljano ne morem navesti števil, prevladovala bodo najbrže Milan, Praga in Dunaj. Kaj pa je Ljubljana pridobila z deviznim prometom? Ni treba več v Zagrebu ponujati in kupovati deviz, prihranijo se na ta način stroški za pošljava, telefon, mešetarina ostane tu v Ljubljani, in ni treba imeti pri zagrebških bankah večjih, vedno pripravljenih, a slabo se obrestujočih dobroimetij; težko je govoriti o samostalnem reguliranju cen, kar je glavna naloga vsake borze, ker je vse odvisno od Narodne banke, enako kakor na drugih naših borzah. Samostojno določanje cen je mogoče le pri efekti in blagu, kjer se cene ravna po zakonu o ponudbi in povpraševanju. Na efektivnem trgu je torej Ljubljana neodvisnejša. Zato je mogoča arbitraža v slovenskih papirjih, notiranih tudi v Zagrebu ali na inozemskih borzah. (Trboveljska, Ljubljanska kreditna, Vevče, Ruše itd.)

Novosadska borza, ki takorekoč nima prometa v efekti, je skoraj popolnoma odvisna od vojvodinske letine pšenice in koruze. To sta glavna predmeta trgovanja. Nikjer ni opaziti takega valovanja cen kakor baš na žitnem trgu.

Povprečne cene so znašale (za mtc.)				
Leto:	1923	1924	1925	1926
Pšenice	392'0	339'0	363'0	290'0
Koruze	256'0	240'0	187'0	144'5

Zato sta tudi prav različni količina in vrednost prometa v raznih letih. Promet je znašal

v 1000 mtc. in milijonih dinarjev					
Leto:	1921		1922		1923
Žito	154'7	36'9	936'4	289'1	1.675'0
Mlevski izdelki .	23'9	6'2	164'6	73'1	224'2
Žito	1.836'7	475'9	2.193'9	416'1	1.060'0
Mlevski izdelki .	196'5	72'9	134'5	46'0	162'0

Najtežje občutijo v Vojvodini nazadovanje prometa v moki, ker se naši glavni odjemalci ščitijo z velikimi uvoznimi carinami proti uvozu moke. Zato se nahaja naša mlinarska industrija v hudi krizi.

Kupčija z ostalimi poljskimi pridelki (semena, fižol, krompir), s sadjem in živalskimi proizvodi ni znatna; zanimalo bo, da se v Novem Sadu trguje tudi hmelj, ki se ga je l. 1926 prodalo za 2'2 milijona dinarjev.

Glede ljubljanske borze je treba omeniti, da je promet z efekti razmeroma enako neznačen kakor na beogradski borzi, ker pa je zato mnogo večji promet v državnih papirjih. Glavna naloga ljubljanske borze je bila do l. 1926 posredovanje kupčije z lesom, ki ima tudi letos jako dobre izglede.

Sklep na ljubljanski borzi sestoji pri delnicah iz 25 kosov, pri kosih z nominalom od 500 Din višje pa iz 5 kosov, pri založnicah, zadolžnicah, obveznicah in državnih papirjih nomin. 2500 Din. Tečaj delnic se razumejo tel quel (še nedospela dividenda je že všleša v kurz), tečajem založnic, zadolžnic, obveznic in državnih papirjev pa se priračunijo tekoče obresti. Meščarina ki jo dobijo ljubljanski senzali, znaša pri efektih $2\frac{0}{100}$ od tečajne vrednosti, toda najmanj 25 p od kosa, pri državnih papirjih itd. pa $2\frac{0}{100}$ od nominalne vrednosti. Za posredovanje pri nakupu ali prodaji deviz in valut se plača $0\frac{3}{100}$.

Malo ljudi se pri nas poslužuje borze za dobičkanosno nalaganje svojega denarja. Ne gre jim za rentabilnost, nego predvsem za sigurnost, in zato raje nalagajo denar v hranilnice nego v papirje. Spekulacije pri nas skoraj ni, pač pa ima ljubljanska borza velik pomen za eksekutivne nakupe in prodaje (iz konkurznih mas in zapuščin). L. 1926 je bil ogromen promet v delnicah Ljubljanske kreditne banke, izvirajočih iz tresorjev Slavenske banke, ki jih je bila nakupila iz konkurenčnih razlogov.

Treba pa je ugotoviti, da imamo v Sloveniji mnogo delniških družb, ki ne smatrajo za vredno vpeljati svoje delnice na borzo. L. 1925 so po podatkih dr. Ogrisa znašale glavnice delniških družb s sedežem v Sloveniji 361 milijonov dinarjev, in koliko od teh delnic ni kotiranih na borzi?

Kotirane so Trboveljska, Ljubljanska kreditna, Vevče, Ruše, Kranjska industrijska, Kreditni zavod, Strojne tovarne in livarne, Celjska posojilnica, Sešir, Štavnica d. d. Imamo pa mnogo rodbinskih delniških družb, za katere kotiranje nima pomena, ker ne dajo blaga iz rok (Westen, Pollak, Woschnagg), nadalje vedno več družb s skoraj izključno tujim kapitalom, kar velja predvsem v lepo se razvijajoči tekstilni industriji (Jugočeška — Kranj, Jugo-Mauthner — Litija, Št. Pavel ob Preboldu) in o elektrarni na Fali. Niso zastopana na borzi podjetja z malimi, deloma se neobrestujočimi glavicami, ampak tudi ne pivovarna Union in Zadržna gospodarska banka. Te delnice so pač v jako trdnih rokah, ki ne marajo, da bi bile delnice podvržene valovanju na borzi. So pa tudi družbe, ki kotirajo svoje delnice baš zato, da se dobi merilo za njih vrednost. Promet v takih delnicah je navadno neznačen.

Velikega pomena za borzo in trgovce sploh je borzno razsodišče, ki je v Ljubljani pristojno za spore iz borznih poslov, ako se stranki nista pismeno pogodili drugače, a so sklenjeni zunaj borze. Toda za te spore se v Ljubljani zahteva še, da mora biti vsaka sporna stranka organ javne uprave ali trgovska družba ali zadruga ali član katerekoli borze ali se vsaj mora baviti po poklicu s produkcijo, trgovanjem ali predelovanjem takih premičnih stvari, ki so predmet dobičnega opravila. Stranki se morata podrediti reševanju borznega razsodišča s pismeno pogodbo ob sklepu ali pred izvajanjem izvenborznega posla. Za protokolirane trgovce in borzne člane zadostuje sprejem sklepnega pisma brez ugovora. V prometu pa lahko dobimo fakture s tako razsodiščno klavzulo, ki je skoraj nevidna celo na računu oblačilne družbe za damski plašč sem jo našel, vkljub temu, da se s posameznim plaščem gotovo ne more trgovati na borzi. Vidi se, da trgovci razumejo pomen razsodišča, odnosno ga precenjujejo. Sigurno je razsodišče precej škodovalo ljubljanskim odvetnikom, ki so vendar potrebni pri vseh važnejših sporih tudi pred tem razsodiščem, kar opažamo enako na ostalih borzah. Vrednost terjatev pred ljubljanskim razsodiščem je znašala

1925	2.1	milijona dinarjev	—	največja terjatev	198.084	dinarjev, tožb	138
1926	8.3	"	"	"	292.000	"	938
1927	9.1	"	"	"	266.000	"	1508

Najbolj razvita je ta koristna borzna institucija v Novem Sadu, ker nastaja največ sporov iz blagovnih poslov. Velika ugodnost razsodišča je njegovo cenejše in hitro poslovanje, značilno pa je, da je l. 1926 pred ljubljanskim razsodiščem od 938 tožb končalo 694 s sodbo radi zamude roka, le 35 z razsodbo in 36 s poravnavo, ki jo je treba poskusiti pri vseh tožbah, ki se pa lahko poskusi na zahtevo ene stranke še pred vložitvijo tožbe, ako znaša sporni predmet do 25.000 Din. Zoper razsodbo ni priziva (prihrani se čas in stroški), izvršno postopanje pa izvede pristojno redno sodišče.

Na borzi v Beogradu in Zagrebu obstoje še obračunski zavodi, ki prinašajo tamkajšnjemu velikemu prometu mnogo ugodnosti.

Ogledali smo si važnejše naloge naših borz, teh regulatorjev vsega gospodarskega življenja, po katerih nas sodi tudi tujina, ker so borze poleg državnega proračuna in plačilne bilance najvernejša slika našega gospodarstva.

TO IN ONO

Niša zunanja trgovina v minulem letu

Sledeči podatki nam pričajo, kako se je gibal naša zunanja trgovina po mesecih v l. 1927 (vrednost v milijonih dinarjev):

	Izvoz	Uvoz	Deficit ali suficit
januar	483.8	546.3	— 62.5
februar	459.4	521.2	— 65.8
marec	608.3	597.5	+ 11.2
april	467.9	597.2	— 129.6
maj	519.3	577.6	— 58.3
junij	471.0	535.9	— 64.9
julij	485.0	537.6	— 52.5
avgust	529.6	629.6	— 100.0
september	582.9	695.2	— 112.3
oktober	645.7	723.2	— 77.5
november	622.4	687.7	— 65.3
december	528.7	637.4	— 108.7
	6400.2	7286.3	— 886.2

Iz podatkov je razvidno, da je z nastopom iz vozne sezone izvoz nekoliko porasel, a kljub temu so tudi rezultati iz voznih mesecev zaključili z deficitom. Nadalje je značilno, da je uvoz od avgusta meseca dalje stalno naraščal. Najvišja vrednost v uvozu in izvozu je bila dosežena v mesecu oktobru, najmanjša pa v mesecu februarju.

Monopolski davki naše države

Monopolska uprava je objavila podatke o dohodkih iz raznih monopolov za mesec februar, ki so se zmanjšali za Din 13,856.275.98.

Dohodki od posameznih monopolskih predmetov so bili sledeči:

Predmet:	Predvideni	Dejanski
tabak	134,280.333.33	131,978.512.51
sol	21,250.500.—	11,856.171.65
petrolej	11,666.666.66	15,919.253.50
vžgalice	11,262.500.—	6,200.581.60
cigaretni papir	10,516.416.66	9,696.851.75
saharin	8.333.33	—
razni dohodki	750.000.—	154.603.59
skupaj	189,662.249.98	175,805.974.—

Četudi so se dohodki v mesecu februarju t. l. v primeri s prejšnjimi znižali, vendar so napram mesecu februarju l. 1927 večji za 12,462.564 Din.

Niša trgovina s Švico

Iz sledeče statistike Glavne švicarske carinske direkcije za l. 1926 posnemamo, na uvozu katerih predmetov s Švico je udeležena tudi naša država in v kaki vrednosti. Številke v oklepajih značijo kvofo, ki je uvožena iz Jugoslavije.

	Vrednost v švicarskih frankih
Les vseh vrst	30,912.266 (2,674.240)
jajca	27,662.730 (8,752.743)
koruza	24,476.428 (2,736.104)
ječmen	12,964.276 (1,142.696)
zaklana živina	11,755.855 (833.760)
konji	9,748.307 (345.650)
kloromagnezijum	9,131.611 (214.026)
hmelj	5,757.923 (276.168)
suhe slive	2,005.533 (1,327.124)

Po najnovejših poročilih direkcije je bil izvoz Jugoslavije v Švico v l. 1927 manjši od izvoza v l. 1926 in znašal samo 15,649.608 švic. frankov, medtem ko je znašal l. 1926 19,800.962 švic. frankov. Izvoz Švice v našo državo pa se je nekoliko povečal: 1927 je znašal 9,157.875 švic. frankov, napram 8 milijonom 9.920 švic. frankom v l. 1926.

Trgovinska bilanca Švice v švicarskih frankih znaša:

	Uvoz	Izvoz
1926	2,414,510.000	1,836,496.000
1927	2,536,794.062	2,023,249.576

Na uvoznih carinah je imela Švica dohodkov v l. 1926 220,569.480 švicarskih frankov.

Promet pošne hranilnice v letu 1927

Po letnem poročilu naše pošne hranilnice je znašalo število čekovnih računov pri tem zavodu koncem l. 1927 15.178. Leta 1923 je štel zavod šele 9985 čekovnih računov. Minulo leto je otoprila Pošna hranilnica svojo podružnico v Skoplju, ki je dosegla že 347 čekovnih računov. Stanje vlog po čekovnih računih je znašalo l. 1923 242 milijonov 439.536.97 Din, l. 1925 348 milijonov 196.621.71 Din, l. 1927 622 milijonov 504.961.94 Din. Vložb je bilo pri direkciji Beograd 242,439.536.32 Din, pri direkciji Sarajevo 125,898.437.91 Din, pri direkciji Ljubljana 109,529.344.96 Din, pri direkciji Zagreb 164,713.319.75 Din in pri direkciji Skoplje 11,815.549.02 Din. Promet po čekovnih računih je znašal l. 1927 preko 46 milijonov dinarjev. Celokupni promet Pošne hranilnice po

vseh računih je štel preteklo leto preko 165 milijard dinarjev. Število čekovnih računov je bilo razdeljeno tako-le: državni uradi so imeli 526 čekovnih računov, samouprave 204, šole 53, cerkvene oblasti 124, denarni zavodi, zadruge in zavarovalna društva 1.855, industrijska in trgovska podjetja 8.299, časopisi 583, društva in klubi 1.312, zasebniki 2.222. Koncem l. 1927 je bilo vloženih na vložne knjižice 23 milijonov 17.418.65 Din.

Minulo leto je nudila Poštna hranilnica denarnim zavodom 433.577.670/13 posojila, publiki pa 47.157.590/50 Din.

Kredit je dajala po 6 do 7% obresti. Naglasili pa je treba, da se v nadzorstvu izmed 11 članov nahaja samo 1 prečan, vsi ostali pa so Srbijanci, kar pač nikakor ni v skladu s principom enakopravnosti, posebno še, ker posluje Poštna hranilnica v glavnem v prečanskih krajih.

Nekaj statističnih podatkov o naših železnica

Po nedavno objavljenih podatkih Generalne direkcije državnih železnic je znašala dolžina državne železniške mreže v naši kraljevini l. 1922 7738 km, l. 1923 7763 km, l. 1924 pa 8673 km. Ker pa ima država v eksploataciji še neke privatne železniške mreže, je znašala celokupna mreža l. 1922 7739 km, l. 1923 7763 km, l. 1924 8676 km.

Državne železnice so razpolagale s sledečim številom prevoznih sredstev:

Lokomotiv je bilo v l. 1922 2294, leta 1923 2372, l. 1924 2697. Potniških vagonov je bilo v l. 1922 4381, l. 1923 4555, l. 1924 4888. Tovornih vozov je bilo v l. 1922 48.828, l. 1923 50.748, leta 1924 58.380.

V l. 1922 je bilo danih v promet 93.462 potniških vlakov, 144.541 mešanih, 153.864 tovornih, skupaj 391.867 vlakov; v l. 1923 109.932 potniških vlakov, 153.116 mešanih, 189.116 tovornih, skupaj 452.214 vlakov; v l. 1924 155.968 potniških vlakov, 202.873 mešanih, 270 tisoč 967 tovornih, skupaj 629.808 vlakov.

Lokomotive, vprežene v te vlake, so prevozile v l. 1922 40.301.574 km, l. 1923 47.456.181 km, l. 1924 pa 56.278.402 km.

Potnikov se je vozilo v l. 1922 31 milijonov 225.264, v l. 1923 31.377.964, v l. 1924 39.955.373.

Priljage se je prevozilo v l. 1922 37.293 ton, v l. 1923 29.886 ton, v letu 1924 27.800 ton.

Blaga (zasebnega, državnega in režijskega) se je prevozilo v l. 1922 11

milijonov 401.282 ton, v l. 1923 13 milijonov 158.275 ton, v l. 1924 21 milijonov 93.286 ton.

Dohodki iz potniškega prometa so znašali l. 1922 Din 346.448.059/35, leta 1923 Din 500.748.044/94, l. 1924 748 milijonov 114.235/72 Din.

Dohodki iz prometa s priljago: leta 1922 Din 20.960.447/17, l. 1923 24 milijonov 436.178/12 Din, l. 1924 38 milijonov 140.933 Din.

Dohodki iz blagovnega prometa: leta 1922 Din 742.906.535/60, l. 1923 1.202 milijona 544.273/32 Din, l. 1924 1.894 milijonov 451.161/51 Din.

Skupni dohodki so znašali l. 1922 1.110.315.072/12 Din, l. 1923 1.727 milijonov 728.496/38 Din, l. 1924 2.680 milijonov 706.330/88 Din.

Zadrugarstvo v Češkoslovaški

Kooperacija v češkoslovaški republiki obsega razne panoge narodnega gospodarstva in šteje 1.700.000 članov, ki so organizirani v 14.584 zadrugah. Če se vpoštevajo tudi člani družin, je na zadrugah interesirana polovica prebivalstva Češkoslovaške.

Najjače in najbolj organizirane so delavske zadruge. Štejejo 960.000 članov in vsebujejo konsumne, kreditne, stavbne in produktivne zadruge.

Največje udruženje delavskih kooperacij je »Centralno udruženje kooperativ v Češkoslovaški«, v katerem je organiziranih 1237 društev z 1.500.000 člani. To udruženje šteje 10.000 nameščencev in razpolaga s kapitalom 550 milijonov čK. Letni promet znaša 1130 milijonov čK, rezervni kapital 45 milijonov, hranilne vloge 184 milijonov čK. Na drugem mestu je »Udruženje kooperativnih zadrug za nakup na debelo«, ki razpolaga z lastnimi mlini, pekarnami in drugimi podjetji, zaposluje 1000 delavcev in izvrši letnega prometa za 530 milijonov čK. Velikega pomena je nadalje kreditno društvo kooperativ »Splošna zadrudna banka«, ki šteje 122 milijonov vlog in napravi letnega prometa za 6/6 milijard čK.

Poljedelske zadruge štejejo 650.000 članov. Dele se v dvojje velikih udruženj: »Osrednje udruženje poljedelskih zadrug« in »Centro kooperativa«. Imeje teh zadrug se ceni na 3 milijarde čK.

Obrtniške zadruge obsegajo 15 zvez z 90.000 člani.

V vsej Češkoslovaški je 14.854 kooperativnih društev, od katerih odpade na Češko 9129, na Moravsko 3549, na Šlezijo 682, na Slovaško 2159 in na Podkarpatsko Rusijo 335.

Novo najdišče demanta

Potrjujejo se vesti, da se je odkrilo v Aleksandru Bay v Namaqualandu v južni Afriki bogato polje demanta, ki je pretreslo cene na svetovnem trgu tako, da je vlada južne Afrike zabranila nadaljnje iskanje na tem mestu.

Minister za rude je izjavil v južno-afriškem parlamentu, da je to nahajališče najbogatejše od vseh, kar jih je bilo dosedaj odkritih na svetu. Ne naj-

dejo se tam demanti le prvovrstne kvalitete, temveč tudi v velikih množinah. Dr. Marensky, ki je odkril novo ležišče demanta, je našel v šestih tednih demantov za 160.000 funtov šterlingov, sam minister za rude pa je v eni uri s svojo roko našel demantov za 600 funtov šterlingov.

30 milj od Port Nolloth-a pa se je odkrilo še drugo polje demanta, kjer so našli demantov za 300.000 funtov šterlingov.

LISTEK

Mary Borden

Blues

Tisto zimo so povsod po Newyorku prepevali pesem »Rojstvo bluesa«, nekako ljudsko popevko z juga, ki si je v obleki jazza priborila vstop v zabavišča. Vse godbe so jo svirale, v vsakem restavrantu so jo žingali, pačili, mrcvarili in mazali. Toda zamorci so jo ljubili. Všeč jim je bila. Tako je frlela skozi vsa plesišča, gledališča, salone in svetle kleti kakor tuj, otožen plič z juga, ki se je zaletel v Newyork ter je s svojimi ubogimi, trudnimi perotmi frfral okoli nebotičnikov, da bi našel pot nazaj v Alabamo, Georgijo, na Karoline in Tennessee.

Bila je preprosta, pohlevna pesem, otroška popevka, pesem zamorcev, ki jo je morda kak zamorski trubadur, suženj ali ujetnik, zapel prvi. Njen polet, njene kadence in njen divji, neugnani crescendo so zadevali človeka v sredino srca. Par belokožcev, ki so imeli odprta ušesa za take melodije, so jo ujeli, zgrabili in jo posadili za omrežje tiskane muzike, da so jo nato izpustili na ponočno življenje newyorško. In po melodiji te pesmi je začela Bridget Prime ljubiti Petra, arhitekta, graditelja najsmelejših nebotičnikov.

Disala je Frideriki v Washington:

»Preljuba — zaljubljen sem! Saj ne morem tega pojmiti. Čisto ponorela sem. A vse to je zvezano z zamorci in njihovo muziko. Saj je resnično vse nerazumljivo. Kakor bi bil človek zaljubljen v džunglo, v figre, slone in gorile, ki plešejo, razbijajo banjo in delajo ogromne skoke. Ves čas se čutim kakor Mati božja — ali kakor kakšna ekstatična svetnica, ki ljubi kakega majhnega, trpečega krisljana. Tak je moj občutek. Čeprav je sicer vse skupaj pregrešno — to ozračje — to čudno draženje živčevja — ta jazz in vse to, kar imenuje on »duševne strupe«. Vsekako sem zastrupljena.

Svoje noči preživljamo med zamorci. To je postalo že manija. Zdi se, da je tu postalo moderno, naglašati, da zamorci niso nič slabši in čisto nič drugačni kakor belokožci. Peter Campbell pravi, da je vse bedarija in da so hvala Bogu zamorci povsem drugačni kakor mi. Citiral je Keyserlingovo »Popotno spominsko knjigo«, ki jo imaš tako rada in v kateri pravi, da ima črna rasa najmočnejše ustvariteljske moči na svetu. Meni se resnično zdi, da smatra Peter zamorce za boljše, živčje, nadarjenejše in srečnejše, kakor smo belokožci. Pravi, da ima vsak nigger pesem že v svojem srcu, da mu že sama kri poje, in da izžarevajo celo propalice med njimi, ki ves dan požirajo strupe, neko nedolžnost, ki jo je naša rasa že davno izgubila. On sam jo ima, a ne ve o nji. Pravi, da nas njih strast vse privlačuje; nekateri trdijo, da jih odbija, a bojazljivi imajo pač strah. Občutijo namreč inferiornost svoje bele krvi. Ker tega ne morejo prenašati, sovražijo zamorce. Bela rasa ima pač možgane, a ne dovolj življenskih sokov, in Campbell trdi, da so storili trgovci s sužnji Ameriki večjo uslugo, kakor Jurij IV. in njegovi ministri.

Tu je na primer zamorec, Joe mu je ime, in igra na plesišču »Jasli« klavir; približno tako velik je kakor slon velikan v zooškem vrtu. Potem je tu Afričanka Karolina Sal, krasna ženska. Prepeva z zoprno hripavim glasom pesem »Rojstvo bluesa« in ž njo nas očarja. To je pesem pličkov pevcev, čisto na-

vadnih američanskih fičkov-pevcev, ki letajo po grmih in žvižgajo in cvrče kakor saxophoni, in obenem pesem bedne deklice, ki ihti v ječi. Vse je tako čudovito, tako nepopisno, nekaka vročična fantazija. Najbolj komično je, da se nam belokožcem vse to zdi noro, a je za zamorce otroška igra. Vedejo se dovršeno. Razposajeni so kakor otroci ali pa se kretajo čisto počasi, kakor v sanjah, a nam se zdi vse kakor pekel. A nam je všeč, ker smo že tako pokvarjeni, da niti v tem peklu nič več ne trpimo...»

»Jasli« so bile vsako noč prenapolnjene. Največ je bilo ondi zamorcev. Dobrodušni, razposajeni orjaki so se trkljali smejoč se po ozkih stopnicah navzdol, in takoj jih je začelo šegetafi po podplatih in začeli so plesati. Plesišče je bilo dolgo in ozko. Veliki obrazi muzikov na vzvišenem podiju so se svetili potni kakor surovo izklesani kipi iz črnega kremenca. Njih belo zobovje je bleščalo, njih bele očesne krogle so se valile tja in sem, njih silna telesa so nihala, se zibala ter se stresala po kompliciranem taktu njih glasbe. Duh besnenja je vladal v tem prostoru. Zamorci sami so bili leni kakor otroci, ki se igrajo zelo znano igro. A boben je razbijal kakor tamtam. Medeni instrumenti, saxophon in klavir pa so besneli divje, blazno, histerično, kakor obsedeni. Zamorci pa so plesali počasi, zaspano, se jedva premikali. Samo njih kolena, gležnji, prsti na nogah, komolci in ramena so se zganjala in stresala v ritmu...

(Odlomek iz romana »Fleming«, himne na moderni Newyork.)

DRUŠTVENE VESTI

8. odborova seja Trgovskega društva Merkur za Slovenijo v Ljubljani se je vršila v ponedeljek 26. marca t. l. ob 20. uri v zvezni sobi trgovskih gremijev v Ljubljani. Društveni predsednik g. Fran Windischer se je uvodoma spominjal umrlih članov, Antona Ravhekarija, Ignaca Žargija in Josipa Vačova ter so se navzoči v znak sožalja dvignili raz sedežev. Društvu sta darovala Zbornica TOI in mestni magistrat ljubljanski vsak po Din 5.000.—, kar je vzel odbor z zahvalo na znanje. Dalje je omenil predsednik, da se je udeležil s podpredsednikom g. Kavčičem proslave 25-letnice Zveze obrtnih zadrug in da je podal II. podpredsednik g. Riko Tory ostavko radi prezaposlenosti. Nikakor se ni dal pregovoriti, da bi še nadalje obdržal svoje mesto tako, da je bil odbor prisiljen z obžalovanjem vzeti odstop na znanje. Ob priliki odstopa je g. Tory ponovno pokazal svoje veliko zanimanje za naše društvo s tem, da je plačal ustanovnino in postal tako ustanovni član. Za zasluge in vzorno ter požrtvovalno delo v društvenem odboru mu je bila izrečena najprisrčnejša zahvala. Namesto odstopivšega načelnika g. Melicerja si je izvolil pevski odsek za načelnika g. Milana Kovača ter je ob tej priliki izrekel odbor g. Melicerju toplo zahvalo za trudapolno in uspešno delo v prosep pevskega zbora. Blagajnik g. Krek je podal nato izčrpno blagajniško poročilo; vodja pisarne pa poročilo o tekočih poslih in o stanju članstva. Ob ½ 23 ih je nato predsednik sejo zaključil.

9. odborova seja Trgovskega društva Merkur za Slovenijo v Ljubljani se je bila radi sklepa prejšnje odborove seje posvečena predvsem internim društvenim vprašanjem in sestavi kandidatne liste za novi odbor. Vršila se je dne 12. aprila t. l. na običajnem mestu od 20. do 21. ure pod vodstvom predsednika dr. Windischerja, ki se je spominjal umrlega člana Frana Schifferja. Odbornika Zemljč Joško in Melicer Franc sta zaprosila, da se ju razreši odborniškega mesta, ker sta prezaposlena, kar je vzel odbor z obžalovanjem na znanje, izrekajoč jima zahvalo za trud in delo. Sledilo je še poročilo o delovanju društvene pisarne.

XXVII. redni občni zbor Trgovskega društva »Merkur« za Slovenijo v Ljubljani

Zbor se je vršil 18. aprila t. l. ob pol 21. uri v mali zborovalnici Zbornice TOI v Ljubljani.

Društveni predsednik g. dr. Fran Windischer je ob otvoritvi ugotovil zborovo sklepčnost in pozdravil prisrčno navzoče. V svojem poslovnem poročilu,

ki ga priobčujemo v današnji številki kot uvodnik z naslovom »Zadeve naše trgovine«, je podal izredno zanimivo sliko trgovskih razmer in orisal več aktualnih vprašanj. V nadaljnjem svojem poročilu pa je povedal naslednje:

»Odkar smo bili lansko leto zbrani na občnem zboru, je neusmiljena smrt terjala veliko žrtev iz vrst našega članstva. Izgubili smo v razdobju, za katero polagamo račun, celo vrsto dobrih, zveslih in vernih članov in prijateljev našega društva. Ko smo danes zbrani na svojem rednem zboru, je naša dolžnost, da se spominjamo svojih umrlih članov. Prosim Vas, da vstanete v počastitev in poslavitev spomina sledečih naših članov, ki smo jih za vedno izgubili: Alojzij Rus, Josip Zidar, Ignac Fock, Emerik Zelinka, Ivan Tratnik, Aleksander Kovačević, Anton Ravhekar, Ignacij Zargi, Josip Vatovec in Fran Schiffrer. Bodi jim lahka zemljica in časten spomin!

Bodi mi dovoljeno, da pri tej priliki izrečem v imenu odbora najlepšo zahvalo za veliki trud, za vneto požrtvovalnost in nesebično deloljubnost najiskrenejšo zahvalo gospodu Josipu J. Kavčiču kot uredniku »Trgovskega Tovariša«, gospodu Pavlu Fabianiju kot načelniku odseka za priredbe, gospodoma Franu Melicerju in Milanu Kovaču kot vodjema pevskega zbora, gospodu pevodji Mirku Premelču in gospodoma Lampetu in Jerovcu za trud in delo v godbenem zboru.

Odbor je imel v preteklem letu celo vrsto sej, katerih so se gospodje odborniki polnoštevilno udeleževali. Naša volja je bila dobra. Naši nameni so bili pravi. Mi sami bi želeli, da dosežemo boljših uspehov, ali prilike so bile čisto neblage in močnejše od nas. Po teh uvodnih besedah prihajam na dnevni red.»

Nato je podal vodja društvene pisarne g. E. Černe naslednje poročilo:

»Čast mi je podati tajniško poročilo o delovanju našega društva v preteklem letu.

Društvo je bilo vsestransko agilno in se je trudilo ustrezati željam in zahtevam svojega članstva. Naša iskrena želja je, da bi bili koristni svojim članom osobito pri iskanju služb in mest. V tem pogledu smo se mnogo trudili, ali slaba konjunktura povzroča, da je število prostih mest daleč za ponudbami delojemalcev. Naraščaja je nad potrebo celo za normalne prilike. Slabe kupčije, številne redukcije pa množe število tistih, ki iščejo službe. Treba je tudi opomniti, da prihaja naraščaj, ki po svoji izvežbanosti, sposobnosti in izobrazbi ne ustreza zahtevam gospodarjev. Učenju jezikov se posveča v šoli premalo pozornosti. Naše društvo se je trudilo za povzdigo izobrazbe s prirejanjem učnih tečajev, z izdajanjem glasila in predavanji. Naše lepe knjižnice se članstvo vse premalo poslužuje. Skrbeli smo tudi za razvedrilo in zabavo. Odseki so bili zelo agilni in izkazujejo lepe uspehe. Naš salonski orkester pridno vadi in lepo nastopa pod vodstvom gg. Vilka Lampeta in Pavla Jerovca, katerima gre vse priznanje za delo in trud.

Odsek za učne tečaje je deloval v preteklem letu še dokaj zadovoljivo. Letošnji tečaji, ki so se pričeli 15. novembra 1927 ter še deloma trajajo, so bili dobro obiskovani. Prijavljenih je bilo skupno 42 članov. Poučevali smo nemščino in italijanščino v nižjem tečaju, srbohrvaščino ter slovensko in nemško stenografijo. Knjigovodstvo smo morali opustiti, ker je bilo premalo priglasičencev. Vsi tečaji so se vršili v društvenih prostorih. Želimo, da bi bil prihodnje leto posej učnih tečajev boljši in bomo poskrbeli za pravočasno obvesčitev članov.

Pod vodstvom gospoda Pavla Fabianija smo priredili dne 4. septembra 1927 izlet na Grosuplje ter smo si ogledali Županove podzemne jame na Taboru pri Ponovi vasi.

Vsled prepričlega odziva plesni odsek letos ni priredil običajnih plesnih tečajev in tudi ne Miklavževega večera.

V prošlem letu smo priredili dva jour-fixa. Prvi se je vršil 12. maja 1927 in je ob tej priliki predaval gospod dr. Viktor Murnik o zanimivem predmetu »Gospodarstvo in telovadba«. Drugi jour-fix je bil 29. oktobra 1927. Ta večer smo razdelili lepe diplome svojim častnim članom. Oba večera, ki sta prav lepo uspela, sta sodelovala društveni pevski zbor in orkester.

Glavna društvena prireditelja je bil Trgovski ples, ki se je dobro obnesel. Obisk je bil letos številnejši, prebitka je bilo okoli Din 3.000.—. Največja zasluga na tej prireditvi gre požrtvovalnemu delu članov prireditvenega odseka, na čelu jim gospod Pavel Fabiani, vsem gg. odbornikom ter vrlemu društvenemu orkestru pod vodstvom gospoda Vilka Lampeta.

Dne 27. oktobra, 3. in 9. novembra 1927 so se vršila predavanja akademskega slikarja gospoda profesorja Ivana Vavpoliča o aranžiranju izložbenih oken ob obilni udeležbi ter lepem zanimanju članstva.

Šteber našega društva je naš pevski zbor, ki ga je do nedavno vodil gospod Fran Melicer in pevovodja gospod Mirko Premelč. Po odstopivšem gospodu Franu Melicerju kot načelniku pevskega odseka je prevzel njegove posle gospod Milan Kovač. Ob tej priliki je izrekel odbor gospodu Franu Melicerju za njegovo trudapolno delo toplo zahvalo. Zbor je nastopal pri jour-fixih in pri pogrebih umrlih članov. Zbor pridno vežba za nadaljne nastope in upamo, da se bo trajno dovrševal.

Društvena knjižnica šteje okoli 1500 knjig, po potrebi bi jo izpopolnili, pa žal ni tistega zanimanja, kakor bi ga bilo želeli.

Trgovski koledar je izdalo društvo tudi za tekoče leto pod uredništvom našega starega prijatelja gospoda Frana Zelenika. Prodali smo ga letos nekoliko več nego lani, tudi gmojni uspeh je znatno boljši, vendar bi ta lepa publikacija naša zaslužila, da se še vse bolj razširi med trgovstvom.

Najbolj živa vez za naše članstvo, osobito ono z dežele, je pač naš mesečnik »Trgovski Tovariš«, ki pod uredništvom našega zaslužnega podpredsednika gospoda Josipa J. Kavčiča redno mesečno izhaja ter ugaja našemu članstvu. Da pridobimo novih članov, oziroma naročnikov za list, smo na inicijativo gospoda Josipa J. Kavčiča razposlali 417-him trgovcem širom Slovenije prvi dve letošnji številki »Trgovskega Tovariša« na ogled s pozivom, da pristopijo k društvu ali se vsaj naroče na naš mesečnik. Žalibog v krogu trgovcev za naš priznani lepi in dobri list ni zanimanja, kot ga zasluži naše glasilo. Vabilu na pristop k društvu se je odzvalo le malenkostno število trgovcev. Premnogo trgovcev pogrešamo v svojih vrstah.

Društvo ima v zalogi 894 izvodov knjige Kuder »Menično pravo« in 1117 komadov Sič »Trgovska korespondenca«. Knjigi se ne razpečavata, kakor bi bilo želeli.

Posredovalnica za službe je imela 600 poslovnih števil. Izkazov prostih služb smo razposlali 819, prostih mest je bilo prijavljenih 118. Uspešno se je posredovalo, v kolikor nam je bilo naznanjeno, v 82 slučajih. Dohodki posredovalnice so znašali Din 1171.—, izdatki Din 583.50, torej prebitok Din 587.50, kar za križje stroškov ne zaščaja. Primanjkljaj moramo križi iz rednih dohodkov. Pripomniti moram, da posredovalnica posluje za člane in poslodavce brezplačno, za ostale pa proti malenkostni odškodnini.

Razen posredovalnice je došlo društvu še 832 dopisov v raznih zadevah, odposlali pa smo jih 431.

Društvo šteje z današnjim dnevom naslednje število članov: 1 častni predsednik, 9 častnih članov, 31 ustanovnih članov, 48 podpornih članov nastavljenecv, 669 rednih članov nastavljenecv, 290 rednih članov trgovcev in 38 podpornih članov trgovcev. Skupno torej 1086 članov ter 213 naročnikov lista. List »Trgovski Tovariš« je izhajal 1. 1927 v nakladi povprečno 1800 mesečno. Število članov trgovcev je naravnost sramotno nizko, če pomislimo, da imamo v Sloveniji preko 10.000 organiziranih trgovcev.

Društvo je bilo v ozkih stikih s Trgovskim društvom v Celju in Mariboru in je naše glasilo tudi njih glasilo.

Odbor je imel 8 rednih in eno izredno sejo. Posle tajnika je s 1. novembrom prevzel gospod Josip Winter, jaz pa vodstvo pisarne.

Nato je poročal društveni blagajnik g. Josip Krek. Iz njegovega poročila posnemamo, da je imelo društvo v pretečenem poslovnem letu Din 220.951.75 prejemkov in Din 219.009.63 izdatkov, tako da je Din 1.942.12 prebitka. Za trud in delo je bila izrečena blagajniku topla zahvala.

Volitve so se vršile z vzklikom. Izvoljen je bil naslednji društveni odbor: Dr. Windischer Fran, predsednik; Kavčič Jos. J., I. podpredsednik; Lozar Janko, II. podpredsednik. Odborniki: Fabiani Pavel, Jelačin Ivan, Jeras Ivan, Jurjovec Avgust, Kovač Fran, dr. Marn Rudolf, dr. Murnik Viktor, Novak Ignacij, Čermelj Kristijan, Verbič Anton, Winter Josip, Železnikar Ivan, Jelka dr. Bretlova, Leskovic Ivanka, Hribar Adolf, Južna Rudolf, Kastelic Alfonz, Kovač Milan, Krek Josip, Lampe Vilko, Laurenčič Valter, Agnola Anton, Salamun Stanko, Raška Oton, Seljak Karol, Krek Janko, Štrehovec Berta, Vdovič Darinka.

Občni zbor je še sklenil, da ostane članarina dosedanja, nakar je predsednik, ker se ni nihče več prijavil k besedi, zaključil zborovanje.